

R.U.R.

Karel Čapek

1. pol. 20. stol.

Světová a česká lit. do konce 18. Stol.

Vybrala jsem si ukázkou z knihy R.U.R. od spisovatele Karla Čapka . Jedná se o jedno z nejvýznamnějších děl 1. poloviny 20.století.

Charakteristika uměleckého testu

I. část

Literární druh a žánr:

- **Drama**- přímé promluvy postav a scénické poznámky
 - využívá monologů a dialogů
 - hlavní dvě formy jsou komedie a tragédie
 - další jsou např. fraška, činohra, tragikomedie, muzikál apod.
- **Divadelní hra**,- drama (předscéna dramatu je komedie (podtitul: Kolektivní drama o vstupní komedii o třech dějstvích), celkový příběh má tragickou povahu)
 - vědeckofantastické, antiutopické drama
 - komediální předehra, celý příběh s tragickým vyzněním

Časoprostor:

MÍSTO DĚJE: děj se odehrává především v továrně na roboty – Rossum's universal robots, Rossumův ostrov, je zasazen do dokonalé budoucnosti, ale řeší problémy přítomnosti

ČAS DĚJE: ruský carismus, Budoucnost, nespecifikovaný ostrov uprostřed moře

Kompoziční výstavba:

• kompoziční plan

- předehra + 3 jednání
- v předehře se seznamujeme s chodem továrny na výrobu robotů, zjišťujeme, že roboti jsou od lidí takřka k nerozeznání
- v následujících dějstvích se události ženou rychle kupředu

Téma a motiv:

Námět- Negativní vliv techniky na lidstvo. Cít jako výsadně lidská vlastnost.

Motivy- lidské city, vlastnosti a činnosti, jako jsou láska, soucit a práce, technika

Myšlenka- Lidstvo se stalo otroky vlastních vynálezů., varování před technickými pokroky (člověk musí stroj řídit, nesmí se mu vymknout z rukou)

II. část

Vypravěč:

- 1. forma (monolog vypravěče, 3. osoba – minulí čas)
- mluva je lehce srozumitelná, odborné výrazy (koloidální) ale vyskytují se minimálně

Postavy:

- nejsou hlouběji psychologicky prokresleny, plní funkci nositelů určitých životních postojů, názorů, morálních hodnot, podle kterých pak jednají
- **Roboti**
 - umělé bytosti, které jsou obdařeny všemi lidskými dovednostmi, postrádají cit a neuznávají žádný systém hodnot, svým zevnějškem se podobají lidem, uvnitř jsou stále stroji, neživými, i když bezpochybně fungujícím složitým mechanismem, jehož původní poslání je sloužit lidem
 - **Marius, Radius, Damon, Sulla, 1., 2., 3., Robot primus, Robotka Helena,** Robotný sluha a četní roboti
- **Harry Domin:** centrální ředitel R.U.R., zastánce vznešené myšlenky povznést člověka, osvobodit ho od dřiny
- **Helena Gloryová:** manželka Dominiova, ztělesňuje ženský, citový, laskavý přístup k robotům i lidem
- **Stavitel Alquist:** za nejvyšší hodnotu považuje lidský život a práci, zastává rozumový přístup k životu, lidskost, šéf staveb RUR
- Další postavy:
 - **Ing. Fabry:** hlavní technický ředitel, generální ředitel RUR, tvoří nové biologické druhy – například umělé květiny
 - **Dr. Gall:** přednosta fyziologického a výzkumného oddělení, tajně rozvíjí inteligenci robotů
 - **Dr. Hallemeier:** přednosta Ústavu pro psychologii a výchovu robotů
 - **Busman:** komerční ředitel R.U.R.
 - **Nána** – chůva Heleny
- **Jak vzniklo slovo ROBOT**
- Karel napsal knihu – nevěděl jak má pojmenovat stroje, co vypadají jako lidi – šel za bratrem – Josef mu poradil – robot
- Robot = člověk schopný pracovat, nikoliv však myslit
- robota – lopota-práce

Děj:

Předehra

Do továrny R.U.R. přijde Helena Gloryová, seznamuje se s lidmi v továrně – s centrálním ředitelem Dominem a jeho kolegy, dr. Gallem, dr. Hallemeierem, ing. Fabrym, konsulem Busmanem a stavitelem Alquistem, kteří se do Heleny zamilují. Když s Dominem zůstane o samotě, požádá ji o ruku a ona souhlasí.

I. dějství

O deset let později je Helena v salonu se svou chůvou a hovoří o robotech. Heleně je umělých lidí líto, ale chůva se jich štítí. Domin přijde Helenu navštívit a předá jí dárky od kolegů. Sám jí věnuje dělovou loď *Netimus* Ultimus kvůli probíhající revoltě robotů, o které ona však mnoho neví. Postupně za Helenou přichází Alquist a Gall a vysvětlují jí situaci včetně toho, že se přestávají rodit děti.

Helena v trezoru najde spisy starého Rossuma, jenž s výrobou robotů začal a spisy spálí. V dobré náladě přichází Domin a jeho kolegové, protože má dorazit loď a na ní lidé. Z lodi ale začnou vystupovat roboti, takže jsou poslední lidé na světě, obklíčení miliony roboty v jejich vlastní továrně.

II. dějství

Helena se přizná, že spálila všechny Rossumovy listiny, což byla jejich jediná šance na vykoupení. Fabry zapojí do železné brány elektřinu, čímž pár robotů zničí. Po chvíli Busman pod vlivem alkoholu z továrny vyjde s penězi a úmyslem lidi uvnitř vykoupit za peníze. Ale Fabry nestihne včas vypojit elektřinu, takže je zabit elektrickým proudem. Lidé se rozdělí po celé továrně, ale roboti všechny pobijí až na Alquista, jehož znají jako stavitele a tudíž je schopen pracovat stejně jako roboti.

III. dějství

Alquist sedí ve své laboratoři a snaží se odhalit tajemství života, aby mohli roboti své druhy vyrábět. Roboti jej přemluví, aby jednoho z nich zkoumal, tak jej skutečně rozebere. Pak usne a probudí ho smích. Myslí si, že se vrátili lidé, ale pak vidí, že to jsou pouze roboti. Poznává, že i oni mají city a že život nezahyne.

III. část

Jazykové prostředky:

- spisovný jazyk
- hovorová řeč (šak, šmarjájosef, vobrazu atd.) – pouze u chůvy Nány (př.: „*To je Dáblovo vňuknutí, dělat ty maškary mašinou. To je urážka Boha, kterej nás stvořil k vobrazu svýmu. A vy ste zneuctili vobraz boží. Za tohle přide strašnej trest!*“)
- vypravěč – er-forma

- mluva je lehce srozumitelná, odborné výrazy (koloidální, Cyclamen Helenae...) se vyskytují minimálně
- princip rychlých dialogů, které posouvají děj kupředu (kromě závěrečného Alquistova monologu)
- novotvar robot (návrh Josefa Čapka, autorova bratra), (odvozené od slova robota – lopota, dřina, práce) zdomácnělo v několika světových jazycích
- časté zvolací věty a časté otázky

V ukázce najdeme tři typy písma.

Tučné písmo-uvádí, která postava promlouvá.

Kurzíva-má funkci scénické poznámky – vysvětluje, co postava zrovna dělá.

Normální písmo-pak odpovídá promluvám postav.

Karel Čapek

- 1890 – 1938
- spisovatel, novinář, politik
- próza, drama, fejetony...
- bratr Josef a sestra Helena (podle ní i Helena Gloryová -> Helena robotka)
- poznamenán 1. sv. válkou 1914 mu bylo 24 (nebyl odveden na frontu) působily na něho hrozivé zprávy z novin oznamující sta tisíce mrtvých, stroze píšící o smrti a hrůze války
- válka využívala nejmodernější techniku k zabíjení – u Čapka vyvolalo pocit nedůvěry v moderní techniku, odpor
- Čapek je okouzlen civilismem (pokrokem, tím, co lidstvo dokázalo), ví, že lidské schopnosti mohou jít hodně daleko, začíná přemýšlet, co by se stalo, kdyby lidstvo nedokázalo ovládat své vynálezy → může to znamenat zbraň, která může zničit lidstvo
- nedůvěra v převratný pokrok
- nemá rád válku – kde pokrok vede k ničení lidstva (stejně jako v knize)
- s R.U.R. se stal světově proslulým
- od války typěl poruchou míšních nervů, lékaři mu nedávali šanci na dlouhé dožití → vážil si lidského života a v každém díle jej uctíval a vyzdvihoval nade vše
- 1938 byl navržen na Nobelovu cenu za literaturu
- jeho tvorba v rozmezí 20 let – mezi světovými válkami
- první prózy vydal společně se starším Josefem (1916) a poslední román těsně před smrtí 1938
- patří k nejčtenějším autorům v Česku
- 25.12.1938 Karel Čapek zemřel – NC se nedočkal

- Loupežník 1920 komedie, plas s J. Čapkem, před válkou, dopsal sám po válce
- Ze života hmyzu – 1921
- Věc Makropulos – 1922
- Továrna na Absolutno – 1922
- Italské listy – 1923 fejeton
- Anglické listy – 1924 fejeton
- Krakatit – 1924 román
- Válka s Mloky – 1936
- Bílá nemoc – 1937, jedno z posledních Čapkových děl, objevuje se tu boj proti fašismu
- Matka – 1938

Literární a obecně kulturní kontext:

Utopická tvorba - sem řadíme jeho utopické romány a dramata, ve kterých Čapek kritizuje společenské problémy celé moderní společnosti, zároveň je zde často vyjadřována obava ze zneužití techniky proti člověku a v dílech je i patrná obava z nastupujícího fašismu. Pro tato díla bývají oba bratři Čapkové považováni za předchůdce sci-fi literatury

•Autora do české nebo světové literatury:

- česká próza 1. poloviny 20. století - meziválečná doba, doba I. republiky, demokracie, próza mohla vznikat bez cenzury, svobodně; vznik velkého spektra žánrů u některých autorů dosahuje próza světových rozměrů
- Demokratický proud - demokraticky smýšlející autoři
- autoři demokratického proudu byli tzv. pragmatisté
- pragmatismus = filozofický směr 20. století v USA, kritériem pravdy je užitečnost a skutečnost, zkušenosti
- všichni autoři přispívali do Lidových novin, kde se shromažďovala demokratická inteligence
- představitelé demokratického proudu: Karel Poláček (Bylo nás pět), Eduard Bass (Klabzubova jedenáčka)

Další autoři: Karel Poláček (Bylo nás pět), Eduard Bass (Klabzubova jedenáčka)

•Význam díla v současnosti:

Jelikož se dílo odehrává ve vzdálené budoucnosti, je stále aktuální. I v naší době je technický pokrok, který by mohl způsobit stejnou válku s roboty, jaká se odehrála v knize. Lidé vynalézají nové přístroje, které jim mají ulehčit práci... Pokud vynaleznou podobné roboty jako v této knize, je možné, že také zlenivějí a tím způsobí zánik lidstva tak, jak ho teď známe.

Další autoři stejného uměleckého směru

Josef Čapek – Básně z koncentračního tábora

Jiří Voskovec a Jan Werich – Osvobozené divadlo

Václav Řezáč

Jarmila Glazarová – Vlčí jáma

Karel Poláček – Bylo nás pět

Eduard Bass – Klapzubova jedenáctka, Lidé z maringotek, Cirkus Humberto

Ivan Olbracht – Nikola Šuhaj loupežník